

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית

העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ו

כבוד אב ואם אינה דוחה מצוות אחרות

נתבאר שהכתוב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם" מלמד, שמאחר שכולם חייבים בכבודו של מקום, ושמירת השבת היא כבודו של מקום, מצוות עשה של כבוד אב ואם אינה דוחה אותה.

ומכאן למדו חכמים, שכן הדין בשאר מצוות, מאחר שקיומן הוא כבודו של מקום, אין מצוות כבוד אב ואם דוחה אותן.

ולכן, כהן שאמר לו אביו להיטמא למתים, לא ישמע לו, שלא לעבור על איסור טומאה של כהנים.

וכן מי שאמר לו אביו שלא יחזיר אבידה שרואה, לא ישמע לו, שלא לעבור על איסור "לא תוכל להתעלם" (דברים כ"ב ג).

בנין בית המקדש אינו דוחה שבת

בנין בית המקדש היא מצוות עשה, שנאמר, "ועשו לי מקדש" (שמות כ"ה ח). ואיסורי מלאכות שבת, הן מצוות לא תעשה שיש בה כרת [כפי שנתבאר].

ומבואר בברייתא, שהיה מקום לומר, שמצוות עשה של בנין בית המקדש תהא דוחה את השבת.

וכדי שלא נאמר כן, אמרה תורה בפירוש, "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'" (ויקרא י"ט ל), כלומר אף על פי שציויתי על המקדש עליכם לשמור את השבת, ומצוות בנין המקדש אינה דוחה שבת.

ללמוד שאר מצוות ממצוות בנין המקדש

מבואר שלולא הכתוב "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'", המלמד שמצוות שבת מבטלת את בנין המקדש, היינו אומרים שמצוות עשה של בנין המקדש דוחה שבת, אף על פי שהשבת מצוות לא תעשה שיש בה כרת.

והקשו מדוע לא נלמד מכאן, ששאר מצוות עשה שלא נאמר בהן כתוב מפורש, דוחות הן גם מצוות לא תעשה שיש בה כרת.

ומתחילה תירצו, שבאמת ענין זה שמצוות עשה של בנין המקדש אינה דוחה מלאכות שבת שהן לא תעשה שיש בהן כרת, דין פשוט הוא, כי שום מצוות עשה אינה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. והדבר שהיה מקום לומר שמצוות עשה של בנין המקדש תדחה, הוא איסור לא תעשה גרידא שיש בשבת, שהוא איסור מחמר אחר בהמתו הלמד מהכתוב "ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה ככל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובקמקדך וגרך אשר בשעריך", שהוא איסור לא תעשה, ואין בו עונש כרת, שאינו עושה מלאכה בעצמו.

ודחו זאת, שאם כן יש לך ללמוד מכאן, שמצוות עשה אינה דוחה אפילו לא תעשה גרידא. ואין לך לדחות, שדווקא לאו של שבת שהוא חמור אינה דוחה, כפי שנתבאר לעיל.

עוד תירצו, שאמנם לולא סברת הכתוב, שאיסור שבת מבטל את בנין המקדש, היה מקום לומר, שמצוות עשה של בנין המקדש דוחה גם איסור מלאכות שבת, אף על פי שהן לא תעשה שיש בו כרת.

ומכל מקום אין ללמוד שגם שאר מצוות עשה יהיו דוחות לא תעשה שיש בו כרת.

כי אפשר שרק באופן הזה, שאין לו דרך אחרת לקיים את המצווה [=זהו הכשר מצווה], כגון זה שאינו יכול לבנות את המקדש בלא לעשות מלאכה, המצווה דוחה איסור לא תעשה שיש בו כרת, אבל כשיש לו דרך אחרת, כגון אם לא היה פסוק המלמד שערובה פטורה מיבוס, מי שנפלה לפניו ערותו ליבוס, מאחר שיכול לחלוץ ולא לייבס, לא תהא מצוות יבוס דוחה איסור ערוה ויחלוץ ולא ייבס.

ודחו זאת, שכן ללמד דבר זה, שכשאין דרך

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אחרת [=זהו הכשר מצווה], מצוות עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, כבר למדנו מהכתוב בענין כבוד אב ואם ושבת, כפי שנתבאר לעיל. ומעתה, לא בא הכתוב הזה ללמד מה שכבר למדנו, אלא להוסיף עליו, לומר שמצוות עשה דוחה כל לא תעשה שיש בו כרת.

ומסקנת הסוגיה, שאמנם אם היה הכתוב "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'" נכתב ללמד שבנין המקדש אינו דוחה את השבת, היינו למדים ממנו ששאר מצוות עשה דוחות גם לא תעשה שיש בו כרת.

אבל באמת ענין זה שבנין בית המקדש אינו דוחה שבת פשוט הוא ואין הכתוב צריך ללמדו, והכתוב "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'" בא ללמד דבר אחר, והוא דיני מורא מקדש, כפי שיתבאר בעזה"י.

מורא מקדש

שנינו בברייתא, יכול יתיירא אדם ממקדש? תלמוד לומר, "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו". נאמרה שמירה בשבת, ונאמרה מורא במקדש, והקישן הכתוב בפסוק אחד, לומר לך, מה שמירה האמורה בשבת, לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש, לא ממקדש אתה מתיירא, אלא ממי שהזהיר על המקדש.

ואיזהו מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו הוא ארנקי שחוגר בו מתניו, ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא לקצר הילוכו, שלא יקיף ויכנס בפתח זה, ויצא בשכנגדו לצורך עצמו, ולא ירוק בו מקל וחומר.

ואין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? תלמוד לומר "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו", מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם.

מלאכת הבערה בשבת

אף על פי שנאמר, "ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמטך ובהמתך ונגרך אשר בשעריך" (שמות כ"ט), ללמד על כל מלאכות שבת שהן אסורות. נאמר גם "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שמות ל"ה ג'), ללמד על מלאכת הבערה בפני עצמה שהיא אסורה.

ונחלקו חכמים, מדוע נכתב איסור הבערה בפני עצמו.

לדעת רבי יוסי, הבערה ללאו יצאה. כלומר, הסיבה שנכתב איסור הבערה בפני עצמו, ללמד שאינו כשאר איסורי שבת, שכל שאר איסורי שבת יש בהם עונש כרת וסקילה, שנאמר "ושמרתם את השבת כי קדש הוא לקם מחלקיה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה" (שמות ל"א י"ד), והבערה אינה כן, אלא איסור לא תעשה בלבד, ואין בו עונש סקילה וכרת.

ולדעת רבי נתן, הבערה לחלק יצאה. כלומר הסיבה שנכתב איסור הבערה בפני עצמו, שלא תאמר אינו חייב כרת וסקילה במזיד וחטאת בשוגג, עד שיחלל שבת בכל מלאכות, אלא אפילו חילל שבת בהבערה בלבד, יש כאן חילול שבת, וחייב כרת וסקילה במזיד ושוגג בחטאת, והוא הדין לכל שאר מלאכות שבת שחייב על כל אחת בפני עצמה.

ורבי יוסי למד חילוק מלאכות מפסוק אחר, כמבואר במסכת שבת.

מיתת בית דין בשבת

בהמשך יתבאר בעזה"י, שיש סברא להתיר לבית דין להרוג בשבת מי שנתחייב מיתה, אף על פי שיש בהמתה זו איסור מלאכה של שבת. ומכל מקום, מהכתובים יש ללמוד, שמיתת בית דין אינה דוחה שבת.

שכן בענין איסור הבערה בשבת נאמר, "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת".

ולא הוצרך הכתוב הזה ללמד שאיסור הבערה נוהג בכל מקום, כי איסורי שבת הם חובת הגוף, וכלל בידינו, שכל מצווה שהיא חובת הגוף, נוהגת בכל מקום. שלא כמצוות התלויות

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ו

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

בארץ, כמו כלאים וערלה ותרומות ומעשרות הנוהגות בארץ בלבד. ואם כן הכתוב "בכל מִשְׁבְּתֵיכֶם", פנוי כדי ללמוד ממנו גזרה שווה.

ובפרשת רוצחים, בענין מיתת בית דין נאמר גם כן, "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם" (במדבר ל"ה כ"ט).

ומעתה, יש ללמוד שכשם שהכתוב "בכל מִשְׁבְּתֵיכֶם" של פרשת רוצחים, מדבר במיתת בית דין, כך הכתוב "בכל מִשְׁבְּתֵיכֶם" האמור בענין איסור הבערה בשבת, מדבר גם בהבערה של מיתת בית דין.

ונאמר "לא תִבְעְרוּ אֵשׁ", לומר לך, שאף לצורך מיתת בית דין לא יחללו שבת בהבערה.

והבערה זו שהוצרך הכתוב לאסור במיתת בית דין, היא מלאכה גמורה לדברי הכל. לא רק לדעת רבי נתן, האומר שכל הבערה היא מלאכה גמורה, אלא אף לדעת רבי יוסי, האומר שהבערה עצמה אינה מלאכה גמורה.

כי הבערה של מיתת בית דין אינה הבערה לעצמה, אלא הבערה לבשל בה אבר [=עופרת], שהנידון לשריפה אינו נשרף באש, אלא מבשלים עופרת, ונותנים לתוך פיו שישרפו מעיו, ובישול עופרת, הוא מלאכה גמורה לדברי הכל.

סברת היתר מיתת בית דין בשבת

נתבאר שלולא הכתוב האוסר הבערה בשבת גם במיתת בית דין, יש סברא להתיר זאת, ולהלן יתבאר בעזה"י מה היא סברת ההיתר.

א. עשה ידחה לא תעשה שיש בו כרת.

מתחילה היה נראה, שהסיבה שהוצרך הכתוב לאסור הבערה של מיתת בית דין בשבת, כי היה מקום לומר שהיא מותרת, משום שמיתת בית דין היא מצוות עשה, שנאמר, "וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֲטָא מִשְׁפָּט מִן הַחֻקֹּת וְתִלֵּית אֹתוֹ עַל עֵץ" (דברים כ"א כ"ב), ומצוות עשה של מיתת בית דין תהא דוחה את מצוות לא תעשה של מלאכות שבת.

ואף שלא נתפרש בתורה שמצוות עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, הסברא אומרת שאין לחלק בין זו לזו, שהרי לא תעשה גרידא חמור מעשה, שכן העובר על לא תעשה לוקה, והמבטל עשה אינו לוקה, ואף על פי כן עשה דוחה לא תעשה, ואם כן הוא הדין ללא תעשה שיש בו כרת, אף על פי שהוא חמור מעשה, עשה דוחה אותו.

ולפי זה יש לנו ללמוד, שדווקא עשה של מיתת בית דין, שפירש בו הכתוב שאינו דוחה שבת, אינו דוחה לא תעשה שיש בו כרת, אבל שאר מצוות עשה דוחים גם לא תעשה שיש בו כרת.

ב. קל וחומר.

רב שימי בר אשי אמר, שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, וסברא אחרת היתה להתיר מיתת בית דין בשבת, והיא משום שכן יש ללמוד בקל וחומר.

דף ז

מיתת בית דין חמורה ודוחה את עבודת הקרבנות, שנאמר ברוצח המחויב מיתה, "וְכִי יִזְדֹּאֵשׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת" (שמות כ"א י"ד), לומר שאפילו אם היה הרוצח כהן, ורוצה לעבוד עבודה, בית דין שולחים ומביאים אותו להרגו. ועבודת הקרבנות חמורה ודוחה שבת, שמקריבים קרבנות בשבת. ומעתה אם מיתת בית דין חמורה מעבודה, ועבודה חמורה משבת, קל וחומר שמיתת בית דין עצמה חמורה ודוחה את השבת.

ואין להקשות, קבורת מת מצווה תוכיח, שהיא דוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת, והוא הדין למיתת בית דין, אף שדוחה את העבודה, לא תדחה את השבת. כי אדרבה, למוד מקל וחומר גם דין זה, שקבורת מת מצווה תהא דוחה את השבת.

וכבר נתבאר, שאף שמסברא זו היה מקום לומר שמיתת בית דין תהא דוחה את השבת אין הדין כן, כי הכתוב "לא תִבְעְרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" מלמד, שמיתת בית דין אינה דוחה את השבת.